

Nr 97.

Av herr **Björnsson**, om ökat anslag till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter.

I årets statsverksproposition begäres under femte huvudtiteln (punkt 65) till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter för budgetåret 1925—1926 ett extra reservationsanslag av 325,000 kronor.

I sina anslagsäskanden för nästkommande budgetår har medicinalstyrelsen för här ifrågavarande ändamål endast begärt 230,000 kronor, avsedda att tillsammans med befintliga besparingar från äldre anslag utgöra statsbidrag till byggnadskostnaderna för sanatoriet i Hällnäs. På särskild framställning har Kungl. Maj:t höjt detta belopp med 95,000 kronor för att kunna tillgodose kustsanatoriet i Barkåkra med anslag för vissa byggnadsarbeten.

Vid prövning av frågan om behovet av anslag under denna titel för budgetåret 1924—1925 hade föredragande departementschefen med hänsyn till det statsfinansiella läget uttalat sig för, att ansökningar om bidrag från detta anslag borde underkastas noggrann prövning och bifallas allenast i sådana fall, då det kunde visas, att ett omedelbart uppförande av den tillämnade anstalten vore av trängande behov påkallat, och 1924 års riksdag lämnade detta uttalande utan erinran.

I av medicinalstyrelsen utfärdat cirkulär hava landsting och städer utanför landstingsområdena underrättats om statsmakternas sålunda givna direktiv, vilket innebär ett steg i rakt motsatt riktning mot den, som följts under tiden närmast före år 1924, i det att de restriktioner, som tidigare gällt beträffande statsbidragets storlek i relation till folkmängden, år 1921 upphävdes. Omkastningen motiverades uppenbarligen enbart av det statsfinansiella läget.

Det är också under uttryckligt åberopande av ovanberörda uttalande i 1924 års statsverksproposition, som medicinalstyrelsen begränsat sina anslagskrav för här ifrågavarande ändamål att gälla endast Hällnäs-sanatoriet, ehuru det för styrelsen var bekant, att man på åtskilliga andra håll hade planer på byggnadsarbeten för tuberkulossjukvårdens tillgodoseende, om ock dessa andra planer, så vitt styrelsen därom hade kännedom, ej ännu tagit någon fastare, åtminstone ej någon slutgiltig form.

I Borås har emellertid en enskild stiftelse, »Solhem», sedan länge umgåtts med planer på uppförande av ett tuberkulossjukhus för barn och har nu, utan att hava ägt kännedom om statsmakternas ändrade ståndpunkt i fråga om statsbidrags beviljande, förskaffat sig tomt för ända-

målet samt låtit utföra ritningar och kostnadsberäkning för uppförande av sådan sjukhusbyggnad avsedd för 55 patienter.

Kostnadsberäkningen slutar på en summa av 275,000 kronor (bilaga 1 C). Stiftelsen Solhem bildades år 1916 för att i vidgad omfattning fullfölja den sjukvårdsverksamhet till fromma för mindre bemedlade tuberkulos-sjuka i Borås med omnejd, vilken sjuksköterskan Tora Lindberg med uppoffrande av all sin tid och hela sin arbetskraft samt med ekonomiskt stöd till en början endast av frivilliga gåvor bedrivit allt sedan år 1909.

Beträffande stiftelsens verksamhet känvisar jag till en här bilagd kortfattad redogörelse (bilaga 1 a, 1 b) av ordföranden i dess styrelse pastorn P. J. Skoglund. Jag ber emellertid få komplettera denna redogörelse med några uppgifter ur en av stiftelsens läkare år 1919 avgiven berättelse över verksamheten under tioårsperioden 1909—1918. Under denna period vårdades å Solhem inalles 278 patienter. Av dessa hade 65 avlidit å anstalten. De övriga hade vid utskrivningen i allmänhet varit friska eller så pass förbättrade, att de kunnat återgå till sin tidigare sysselsättning. Sedan 1916 äger stiftelsen en sanatoriebyggnad för 21 patienter, vilken uppförts utan statsbidrag för skänkta och till en mindre del upplånade medel. Stiftelsens tillgångar värderades den 31 december 1918 till 58,539 kronor 98 öre och dess skulder, vilka nu äro till allra största delen amorterade, uppgingo till 21,120 kronor.

Kostnaderna för den löpande driften utgjorde under de första 10 åren inalles cirka 116,000 kronor, varav erhållits i form av gåvor något mera än 47,000 kronor, i anslag från Borås stad 21,570 kronor och resten i form av patientavgifter. Sedan den 1 januari 1922 åtnjuter stiftelsen bidrag från staten till sina driftkostnader för 17 patienter.

Då Tora Lindberg började sitt arbete 1909, fanns ännu icke i hela Älvsborgs län något sanatorium för mindre bemedlade sjuka, och väntetiden vid jubileumsfondens sanatorier var då som nu mycket lång, alltid minst ett halvår. Sedan dess ha åtskilliga sanatorier uppförts, och enligt svenska nationalföreningens mot tuberkulos statistik för den 1 november 1924 (se dess kvartalsskrift 1924, häft. 3—4) finnas nu inom länet 382 vårdplatser eller räknat per 100,000 invånare 124. Ehuru detta överstiger riksmedel-talet, som utgör 91 per 100,000 invånare, är det dock betydligt mindre än motsvarande antal för de större städerna, Stockholm (208), Göteborg (206), Norrköping (190), Gävle (171). Och erfarenheten visar, att de för Borås stads invånare tillgängliga vårdplatserna ingalunda äro tillräckliga. Väntetiden blir särskilt för barn mycket lång.

Då utsikterna för fullgod verkan av sanatorievård bliva större i samma mån, som tiden mellan tuberkulosens diagnosticering och den sjukes in-tagande på vårdanstalt kan minskas, kan det knappast vara förenligt med god hushållning med folkaterialet att icke i görligaste mån sörja för tillräckligt antal vårdplatser, och det synes därför ej heller försvarligt från statens sida att på grund av, som man väl får hoppas, övergående

statsfinansiella svårigheter, icke tillvarataga eventuellt befintligt enskilt initiativ till avhjälpan av brister härutinnan.

Vad speciellt Borås beträffar, vill jag särskilt erinra om ett par omständigheter, vilka enligt min uppfattning gör det omedelbara behovet av vårdplatser för tuberkulösa barn från mindre bemedlade hem särskilt trängande.

Som bekant utgöres huvudmassan av stadens befolkning av textilarbetare, vilka i jämförelse med de flesta andra kategorier av arbetare äro synnerligen lågt avlönade. Veckoinkomsten för en timavlönad vuxen manlig textilarbetare utgör endast cirka 35 kronor, vilket bland annat har till följd, att familjemödrarna i stor utsträckning måste genom arbete i fabrik lämna bidrag till familjens försörjning och sålunda bli urståndsatta att i önskvärd omfattning ägna sig åt vården om hem och barn.

Därtill kommer, att bostadsbristen är synnerligen besvärande. De vanliga kristidssvårigheterna på bostadsmarknaden hava i Borås blivit särskilt starkt accentuerade genom stadens oerhört snabba folkmängdsökning under de sista åren (under år 1924 var den procentiska folkökningen för Borås betydligt större än för någon annan av landets städer). Trots synnerligen kraftiga åtgärder från det allmännas och enskilda industriidkares sida har man åtminstone icke ännu lyckats komma till rätta med bostadsbristen, vilken är så stor, att åtskilliga bostäder, vilka icke uppfylla bostadsinspektionens minimikrav på hygien, alltjämt måste begagnas. Följden har också blivit en mycket betydande hyresstegring, vilken tillsammans med de låga inkomsterna med nödvändighet vållar en besvärande trångboddhet för en stor del av stadens befolkning. Den normala bostadstypen för textilarbetarefamiljer utgöres av ett rum och kök eller ett s. k. spisrum. Enligt den senast verkställda bostadsräkningen (år 1923) bodde icke mindre än 51.8 procent av stadens befolkning i dylika lägenheter. Exempelvis må nämnas, att 8 familjer om 7 medlemmar eller flera bebodde lägenheter om endast ett spisrum och att 118 hushåll om 8 familjemedlemmar eller däröver bebodde lägenheter om endast ett rum och kök. Och smålägenheterna i äldre hus, till vilka särskilt de barnrika familjerna äro hänvisade, lämna i regel mycket övrigt att önska i fråga om den allmänna bostadshygien.

Det torde ligga i öppen dag, att sådana bostadsförhållanden fullkomligt utesluta möjligheten till vård av tuberkulossjuka i hemmet utan den allvarligaste smittofara för ännu friska familjemedlemmar, och att en vård utanför hemmet sålunda är av trängande behov påkallad. Jag tillåter mig i detta avseende såväl som beträffande de medicinska riktlinjerna för det tilltänkta barnsanatoriets verksamhet hänvisa till intyg av stiftelsen Solhems läkare doktor Karl Mattisson och förste stadsläkaren i Borås doktor Hans Carling (Bilaga 2 och 3). Doktor Mattisson är tillika sedan åtskilliga år läkare vid Västeråsens sanatorium och stadens dispensär och

har därför rik personlig erfarenhet om de lokala förhållandena beträffande tuberkulosens betydelse för staden.

Det planerade sanatoriet är i första hand avsett för barn från Borås, men kommer i mån av utrymme att mottaga patienter från länet eller landet i övrigt. Under sådana förhållanden torde det beräknade antalet vårdplatser — 55 — ingalunda vara för högt. Tomt har kostnadsfritt upplåtits av staden, och det torde vara ett bevis så gott som något för att det här är fråga om ett behjärtansvärt företag, att stadens kommunalarbetare på fritid utan ersättning planerat tomten och anlagt behövligen utfartsväg.

För finansieringen av byggnadskostnaderna kan stiftelsen räkna med redan erhållna eller i utsikt ställda donationer på tillsammans 30,000 kronor samt dessutom anslag från Borås stad och lån på förmånliga villkor, men utan ett påräknat statsbidrag på cirka 2,000 kronor per vårdplats kan sanatoriet icke uppföras.

Jag tror mig här ovan hava visat, att ett omedelbart uppförande av ett barnsanatorium, avsett i första hand för Borås stads invånare, är av trängande behov påkallat, vadan byggnadsbidrag från statens sida är befogat trots det alltjämt bekymmersamma statsfinansiella läget. Jag kommer att tillställa vederbörande utskott ritningar jämte arbetsbeskrivning till den planerade byggnaden, men förutsätter naturligtvis, att statsbidrag skall utgå endast till det belopp, som Kungl. Maj:t efter ärendets författningsenliga prövning av vederbörande myndigheter kan finna skäligen bevilja.

Under återopande av vad nu anförts, får jag sålunda vördsamt hemställa,

att riksdagen måtte till bidrag för uppförande eller inrättande av tuberkulossjukvårdsanstalter för budgetåret 1925—1926 med höjning av det av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition under femte huvudtiteln, punkt 65, begärda anslaget anvisa ett extra reservationsanslag av kronor 435,000, varav må få användas högst 110,000 kronor som bidrag till stiftelsen Solhem för uppförande i Borås av ett tuberkulossjukhus för barn.

Stockholm den 22 januari 1925.

Edv. Björnsson.

I motionens syfte instämmer.

Axel von Sneidern.

Bilaga 1 a.

Stiftelsen Solhem, Borås.

Första upprinnelsen till den verksamhet, som bedrivs vid denna stiftelse, var den ligghall, vilken sjuksköterskan Tora Lindberg för på frivillighetens väg insamlade medel lät uppföra våren 1909 och vilken togs i bruk den 1 juni s. å. Därigenom kunde personer från Borås samhälle, vilka ledo av lungtuberkulos, beredas tillfälle att under de varma sommar-dagarna utbyta det ej sällan mycket trångbodda hemmets kvava och ohälsosamma luft mot ren skogsluft, samtidigt med att de för överlämnade gåvomedel erhöles stärkande föda från en nära intill liggande lägenhet. Nästerna tillbragtes i respektive patienters hem.

Redan under hösten samma år utvidgades verksamheten så till vida, att en mindre byggnad för ändamålet förhyrdes, vilket möjliggjorde, att patienterna sluppo att för natten företaga den tröttande vandringen till sina hem.

Efter här antydda riktlinjer fortgick verksamheten, tills densamma den 25 april 1916 övertogs av en stiftelse, benämnd stiftelsen Solhem, vilkens stadgar här bifogas (bil. 1 b). Denna förändring i ledningen stod i nära sammanhang med den utvidgning av verksamheten, som under samma år ägde rum, i det att den hittills förhyrda lägenheten undergick en större om- och tillbyggnad samt dels genom gåva, dels genom köp blev stiftelsens egendom. Denna om- och tillbyggnad utfördes för på frivillighetens väg insamlade medel, utan att statsbidrag begärdes eller erhöles.

Verksamheten, sådan den här i största korthet skisserats, har intill dess tioårsdag den 1 juni 1919 skildrats i en av stiftelsens läkare doktor K. Mattisson utarbetad tryckt redogörelse. Av denna redogörelse framgår bl. a., huru verksamheten har finansierats, varvid bör anmärkas, att stiftelsen för sina driftskostnader sedan den 1 januari 1922 åtnjuter statsbidrag, sedan den 22 augusti s. å. utgående för 17 vårdplatser.

För stiftelsen har det sedan lång tid tillbaka framstått som ett trängande och oavvisligt behov, att i Borås, ett starkt industrialiserat och av fabriksarbetare sålunda huvudsakligen befolkat samhälle med en folkmängdsiffra numera överstigande 31,000 personer, vård måtte kunna beredas åt av tuberkulos angripna barn, varigenom det yngsta folkmateriet skulle i avsevärd mån kunna tillvaratagas och räddas. Detta behov har också vitsordats av förste stadsläkaren doktor H. Carling och läkaren vid dispensären doktor K. Mattisson.

Att här berörda behov är inom Borås samhälle allmänt känt, torde framgå ytterligare därav, att stadsfullmäktige under sistlidna år överlämnat byggnadstomt till ett stiftelsens barnsjukhem, ävensom av sådana omständigheter som att t. ex. härvarande kommunalarbetsförbunds medlemmar vid sammanträde under sistlidna år förklarar sig villiga att utan ersättning blott för den behjärtansvärda sakens skull utföra en del schaktnings- och vägarbeten.

I medvetande om, att ett behov sådant som det här antydda förelåg, beslöt stiftelsens styrelse redan år 1921 att ingå till stadsfullmäktige med anhållan, att fullmäktige ville som gåva överlämna mark till byggnadstomt till ett av stiftelsen planerat sjukhem för tuberkulösa barn.

Framställningen föranledde för denna gång, beroende på att för Borås stad en del sjukvårdsfrågor ännu förelågo oavgjorda, icke till någon annan åtgärd, än att ett för det här berörda ändamålet lämpligt jordområde reserverades.

Stiftelsens styrelse har sedermera under sistlidna år förnyat framställningen, och den 12 sistlidne juni hava stadsfullmäktige till stiftelsen för det ifrågavarande ändamålet överlämnats dels med äganderätt, dels med nyttjanderätt behöfligt markområde, varom bifogas prokollsutdrag. Styrelsen har den 27 sistlidne oktober beslutat att på de av stadsfullmäktige angivna villkor mottaga denna gåva.

Slutligen har stiftelsens styrelse, sedan ritningar och arbetsbeskrivning blivit utarbetade, efter det att olika sjukvårdsanstalter besökts och studerats, den 2 innevarande januari beslutat

dels att å det ifrågavarande markområdet, för en beräknad kostnad av omkring 225,000 kronor uppföra ett sjukhem för vård av tuberkulösa barn och beräknat för femtiofem vårdplatser,

dels att uppdraga åt styrelsens ordförande att ingå till Kungl. Maj:t med underdånig ansökan om statsbidrag för det ifrågavarande sjukhemmets uppförande,

dels ock att, därest statsbidrag för ändamålet beviljas, förbinda sig att icke utan Kungl. Maj:ts särskilda medgivande i framtiden använda det sålunda med statsmedel uppförda sjukhemmet till annat än det därmed avsedda ändamålet.

Den detaljerade kostnaden för sjukhemmets uppförande har på grund av föreliggande ritningar och arbetsbeskrivning sedermera av herr byggmästaren Anton Andersson beräknats till 275,000 kronor (bil. 1 c).

Det torde böra omnämnas, att stiftelsen äger anledning antaga, att Borås stadsfullmäktige, så snart den tillerkänts statsbidrag, lämna förskott eller ikläda sig borgen i avvaktan på statsbidragets utbetalande.

Borås den 5 januari 1925.

P. J. Skoglund.

Ordförande i stiftelsen Solhems styrelse.

Bilaga 1 b.

Stadgar för stiftelsen Solhem.

§ 1.

Stiftelsens ändamål är att under benämningen Stiftelsen Solhem övertaga den av fröken Tora Lindberg upprättade tuberkulossjukvårdsanstalten Solhem i Borås samt fortsätta och utvidga samma verksamhet.

§ 2.

Stiftelsens angelägenheter handhaves av styrelsen, bestående av sex medlemmar, varav anstaltens läkare och föreståndarinna äro självskrivna. Styrelsen, vars säte är Borås, väljer inom sig ordförande och vice ordförande samt kassaförvaltare och är beslutför, då minst fyra äro närvarande. Vid lika röstetal gäller den mening ordföranden biträder.

§ 3.

Borås stadsfullmäktige utse för ett år i sänder en ledamot av styrelsen, vilken i övrigt kompletterar sig själv, varvid så vitt möjligt iakttages, att bland medlemmarna finnes en, som är präst i svenska kyrkan. Genom inträde i styrelsen blir den inträdande medlem i stiftelsen. Avgående styrelsemedlem avgår samtidigt ur stiftelsen.

§ 4.

Styrelsens förvaltning och stiftelsens räkenskaper skola granskas av två av stadsfullmäktige i Borås utsedde revisorer.

§ 5.

Räkenskaperna skola varje kalenderår avslutas och vara färdiga till revision senast den 1 mars varje år.

§ 6.

Sammanträde — därav årsmöte före april månads utgång — hålles på kallelse av ordföranden. Kallelse och andra meddelanden till medlemmarna sker genom personlig underrättelse, och skall kallelse till årsmöte ske minst en vecka förut.

Vid årsmötet skall revisionsberättelsen föredragas.

§ 7.

Styrelsen är gemensamt ansvarig för stiftelsens tillgångar.

§ 8.

Ändring i stadgarna sker genom beslut å två sammanträden, därav ett årssammanträde. För beslut om stiftelsens upplösning erfordras dessutom, att vid senare sammanträde styrelsen skall vara fulltaligt närvarande.

§ 9.

I händelse av stiftelsens upplösning tillfaller dess behållna egendom Borås stad.

Att dessa stadgar antagits å konstituerande sammanträde med Stiftelsen Solhem den 25 april 1916 samt sedermera ändrats till den lydelse, de nu äga, vilken ändring godkänts vid stiftelsens årssammanträde den 18 april 1918 samt å sammanträde den 25 november samma år och den 24 april 1919, betygar

P. J. Skoglund.

Ordförande i stiftelsen Solhems styrelse.

Bilaga 1 c.

Kostnadsberäkning enligt arbetsbeskrivning för uppförande av barnsjukhus.

1. Schaktning, bergsprängning, grundmurar, betonggjutning och utv. stentrappor	kronor	25,000:—
2. Murningsarbeten, in- och utvändig puts, cementarbeten och fasadernas avfärgning	»	67,000:—
3. Stommen, bjälklag, takstolar, grovpanel	»	40,000:—
4. Snickerier, paneler, glasarbeten och alla inredningsarbeten	»	67,000:—
5. Yttertaket av tegel inkl. plåtarbeten	»	7,000:—
6. Målningsarbeten	»	13,500:—
7. Värme-, ventilations- och torkanläggning	»	28,000:—
8. Sput-kokare med ångpanneanläggning	»	2,200:—
9. Varmvatten-, vatten- och avloppsledningar inom hus	»	17,600:—
10. Vatten- och avloppsledningar utomhus jämte pump- och hydroforanläggning	»	7,700:—
	Summa kronor	275,000:—

Bilaga 2.

Utlåtande av sanatorieläkaren doktor K. Mattisson, Borås.

Bekämpandet av tuberkulosen, särskilt lungtuberkulosen, såsom folksjukdom har under de tvenne sist förflutna årtiondena bedrivits framförallt genom uppförande av folksanatorier, huvudsakligen avsedda för vuxna patienter, samt genom inrättande av dispensärer. Allt mera har emellertid den uppfattningen gjort sig gällande, att åtgärderna mot denna samhällsfara måste med ännu mera kraft, än hittills kunnat ske, inriktas på bekämpandet av tuberkulosen redan under barnåldern. Ett antal särskilt för barn avsedda vårdanstalter har ock redan tillkommit, men de täcka ingalunda behovet.

Stiftelsen Solhem u. p. a. i Borås har gått i författning om inrättandet av en vårdanstalt för barn, avsedd att mottaga

1. barn med s. k. öppen lungtuberkulos, vilka ju dels utgöra en stor fara i smittöhänseende för syskonkretsen, dels äro i trängande behov av vård, om räddning skall vara möjlig, men som för närvarande svårigen kunna beredas plats å sanatorierna på grund av dessa anstalters starka ianspråktagande för de vuxnas behov och än mindre på lasaretten, vilka ha annan arbetsuppgift; vidare

2. barn med s. k. sluten tuberkulos (tuberkulösa körtlar, katarrher o. d.) eller misstänkt tuberkulos, vilka barn ävenledes i regel äro i behov av omedelbar vård å anstalt, då sådan icke kan beredas dem i det ekonomiskt mindre väl situerade hemmet, och slutligen

3. friska barn från hem, där smittokälla förefinnes, som på grund av olika skäl, exempelvis väntetid före intagning å sanatorium, icke kan

omedelbart avlägsnas, och vilka barn därför äro i behov att åtminstone temporärt avlägsnas från hemmet för att i möjligaste mån undandragas ytterligare smittofara.

I egenskap av läkare vid Västeråsens sanatorium och Stiftelsen Solhems tuberkulossjukvårdsanstalt, varest huvudparten av de tuberkulossjuka från Borås stad vårdas, samt såsom föreståndare för Borås dispensär kan under-tecknad med stöd av mer än 10-årig erfarenhet intyga, att ett mycket starkt behov av en vårdanstalt av den art och det omfång, som den av Stiftelsen Solhem planerade förefinnes, ett behov, som ytterligare skärpes av de sociala missförhållanden, framförallt trångboddhet jämte barnrikedom i förening med otillräcklig arbetsförtjänst, vilka betingas av staden Borås' starka industrialisering och proportionsvis starka tillväxt.

Borås i januari 1925.

Karl Mattisson.

Läkare vid Västeråsens sanatorium och vid
stiftelsen Solhems tuberkulossjukvårdsanstalt,
föreståndare för Borås dispensär.

Avskrift.

Bilaga 3.

BORÅS STAD
FÖRSTE STADSLÄKAREN

Till stiftelsen Solhem, Borås.

Härmed intygas, att inom Borås stad finnes ett stort antal av tuberkuloslidande barn, som skulle vara i stort behov av sjukhusvård; då dylik vård för närvarande i de flesta fall icke kan erhållas, anser jag, att det av Stiftelsen Solhem planerade barnsjukhuset skulle i högst väsentlig mån understödja bekämpandet av tuberkulosen inom Borås samhälle.

Borås den 20 januari 1925.

Hans Carling.

1:e stadsläkare.

